

ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПРИВАТНИХ ШКОЛАХ-ПАНСІОНАХ: ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ

У статті йдеться про альтернативні школи Швейцарії - приватні школи-пансіони, де полікультурна освіта пронизує весь зміст навчально-виховного процесу. Детально розглядається універсальна шкільна програма Міжнародний бакалавріат.

Ключові слова: полікультурна освіта, середня освіта, школа-пансіон, міжнародний бакалавріат (ІВ).

В статье говорится об альтернативных школы Швейцарии - частных школах-пансионатах, где поликультурное образование пронизывает все содержание учебно-воспитательного процесса. Подробно рассматривается универсальная школьная программа Международной бакалавриат.

Ключевые слова: поликультурное образование, среднее образование, школа-пансион, международный бакалавриат (ІВ).

The article considers alternative schools in Switzerland - private boarding schools, where multicultural education permeates the entire contents of the educational process. Special attention is given to the universal school program International Baccalaureate.

Keywords: multicultural education, secondary education, boarding school, International Baccalaureate (ІВ).

Постановка проблеми. Обравши шлях до європейської та світової інтеграції, Україна розпочала процес модернізації системи своєї освіти. Вітчизняні вчені наголошують на тому, що науково-інформаційні технології та глобалізація спричиняють сьогодні значний вплив на розвиток нашої держави, тому саме «освіта має стати пріоритетом номер один у суспільстві», оскільки в умовах сьогодення потрібно «формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати отримані знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто для інноваційного розвитку суспільства» [2].

Сучасний міжнародний освітній простір характеризується науковцями як «полікультурний освітній простір», оскільки він «наповнює соціум на всіх

його рівнях (макро-, мезо- і мікро-) цінностями загальнолюдської національної й індивідуальної культури й реалізує ціннісне ставлення до людини, забезпечує гуманізацію відносин між людьми, гарантує дбайливе ставлення до дитини, її захист і підтримку, а також сприяє культурній ідентифікації кожної особистості» [6, с. 35]. Свідченням активізації політики полікультурності на державному рівні в Україні є програмні документи в освітній сфері: Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI ст.), Національна доктрина розвитку освіти, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепція педагогічної освіти, рекомендації до Концепції полікультурної освіти в Україні тощо. Тому сьогодні, в рамках модернізації системи освіти, не викликає сумніву факт актуальності втілення в Україні нового освітнього напрямку - полікультурної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми полікультурної освіти - передумови виникнення, розуміння її філософського сенсу, принципи, основні напрямки, перспективи розвитку привертають увагу як зарубіжних (Дж. Бенкс, К. Беннет, К. Кушнер, Д. Лінч, В. Міттер, С. Ніето, А. Перотті, О. Гаганова, О. Джуринський, В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова та ін.), так і вітчизняних вчених (Р. Антонюк, Я. Гулецька, О. Ковальчук, М. Лещенко, І. Лощенова, О. Мілютіна, Н. Якса та ін.). Саме на полікультурну освіту сьогодні науковці покладають великі сподівання, оскільки її мету вбачають в забезпеченні оптимального балансу «між локальним та глобальним з тим, щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізації світу, була здатною жити і діяти в цьому світі не тільки громадянином країни, а й громадянином світу» [1, с. 39].

Головні принципи полікультурної освіти, на думку вітчизняного науковця М. Лещенко, полягають «у вихованні здатності жити з соціальними групами різних рас, релігій, етносів, толерантності, готовності до взаємного співробітництва, залучення до суб-, макро- і світової культури для духовного збагачення, розвитку планетарної свідомості, навчання жити в полікультурному середовищі» [3, с. 324-325]. Вчена робить наголос на тому, що «цільовий компонент полікультурної освіти поєднує чотири функціонально

пов'язані елементи, а саме: соціокультурну ідентифікацію особистості, засвоєння систем, понять і уявлень про полікультурне середовище, виховання позитивного ставлення до диверсифікованого культурного оточення, розвиток навичок міжнаціонального спілкування» [там само]. Реалізації цих завдань, на нашу думку, як найкраще буде сприяти залучення позитивного зарубіжного педагогічного досвіду. Інтерес в цьому плані становить Швейцарія - країна, яка накопичила чималий досвід щодо розробки питань полікультурності.

Формулювання мети. Мовна та культурна диверсифікація Швейцарії вплинули і на її систему освіти. Наразі, щоб відповідати вимогам часу та підтримувати статус країни, яка надає високоякісну сучасну освіту, Швейцарія активно вдосконалює свою систему освіти на всіх рівнях. Метою нашого дослідження є вивчення досвіду Швейцарії щодо забезпечення полікультурності навчального процесу середньої ланки освіти в приватних школах-пансіонах.

Виклад основного матеріалу. Швейцарія - невелика гірська країна в Західній Європі, відома на весь світ своїм статусом нейтральної держави в зовнішній політиці та високим рівнем життя. Територія країни, головними географічними регіонами якої є Альпи, гірський масив Юра та Швейцарське плато, становить 41,285 км², а населення налічує 7,785,800 млн. чоловік. Адміністративно-територіально країна розподіляється на 20 кантонів та 6 напівкантонів. Швейцарську націю становлять різні етнічні групи - германо-швейцарці, франко-швейцарці, італо-швейцарці та ретороманці, що вплинуло на лінгвістичний розподіл країни. Унікальність Швейцарії полягає в тому, що вона є офіційно чотиримовною країною (незважаючи на той факт, що найбільш розповсюдженою є німецька мова, якою говорить 63,7% населення, французькою - 20,4%, італійською - 6,5%, а ретороманською лише 0,5%) [16]. Цим мовним багатством країна розумно скористалась, пропонуючи численні високоякісні можливості для навчання на всіх рівнях.

Альтернативою державним школам Швейцарії є близько 250 приватних шкіл-пансіонів, розташованих переважно у французькій частині країни. Деякі з цих шкіл були засновані ще наприкінці XIX століття. Саме в цей час в Західній

Європі поряд з традиційною освітньою системою почали розвиватися нові педагогічні напрямки, спрямовані на оновлення школи. Прихильники так званого «нового виховання» (Г. Вінекен, Ж.-О. Декролі, Е. Демолен, Г. Літц, С. Редді, С. Френе та ін.) пропонували поєднувати розумове виховання дітей з заняттями мистецтвом, спортом та працею. У Швейцарії розробкою теоретичної бази альтернативної школи займалися Е. Клапаред та А. Фер'єр, які запропонували в процесі навчання та виховання приділяти особливу увагу індивідуальному розвитку дитини. За А. Фер'єром, середня школа нового типу повинна мати наступні ознаки: бути інтернатом, розташованим за межами міста; кількість вихованців в навчальних групах повинна становити 10-12 чоловік; окрім навчання, особлива увага повинна приділятися мистецтву, гімнастиці, спорту, розвагам, прогулянкам та екскурсіям, а також сільськогосподарській та ремісницькій праці; щодо викладання, то воно повинно базуватися на спостереженні світа речей та явищ природи, враховуючи інтереси дитини та вікові особливості її розвитку; введення учнівського самоврядування з метою виховання ініціативи та самостійності учня [4, с. 322].

Отже, першими у 80-х роках XIX століття в Швейцарії з'явилися школи-пансіони: *Інститут Монте Роза (Institut Monte Rosa)*, *Школа Ле Розе (Institut Le Rosey)*, *Міжнародний Коледж Брілянмонт (College International Brillantmont)* та *Інститут Розенберга (Institut Auf dem Rosenberg)*. Але більшість навчальних закладів такого типу відчиняла свої двері для студентів впродовж XX століття, пропонуючи різноманітні академічні програми, спортивні заходи та екскурсійно-розважальні програми, наразі здобувши міжнародне визнання [15].

Школи-пансіони Швейцарії акредитовані різними освітніми установами: Радою міжнародних шкіл (*The Council of International Schools - CIS*), Європейською радою міжнародних шкіл (*The European Council of International Schools - ECIS*), Асоціацією шкіл та коледжів Нової Англії (*The New England Association of Schools and Colleges - NEASC*), Організацією Міжнародного бакалавріату (*The International Baccalaureate Organization - IBO*), Асоціацією «Круглий квадрат» (*Round Square*), освітньою компанією «Навчання у

Швейцарії» (Swiss Learning) тощо.

Визначною рисою альтернативних шкіл Швейцарії є їх орієнтація на іноземних студентів, тому й кількість національностей, зосереджених на території одного шкільного кампусу, вражає. Так, в *Американській школі Лейзін (Leysin American School)* та *Школі Ле Розе* навчаються діти 60 національностей, а в *Коледжі дю Леман (Collège du Léman)* - близько 120 національностей.

Зазвичай навчання в швейцарських міжнародних школах здійснюється англійською мовою (*TACIC (TASIS)*, *Школа Святого Георгія (St. George 's School)*, *Американська школа Лейзін*, *Коледж Еглон (Aiglon College)* тощо), але більшість шкіл є двомовними, що зумовлено місцем їх розташування. Так, *Школа Ле Розе* є білінгвальною, де навчання ведеться як французькою мовою (вчителями-носіями мови з Франції, Швейцарії, Бельгії та Канади), так і англійською (англомовними вчителями зі Сполученого Королівства, Австралії, Ірландії, США та інших країн), тому «студенти піддаються дії двох світових мов, двох культур, двох різних способів навчання і спілкування з людьми» [11].

Ще одним проявом забезпечення полікультурності навчального процесу в швейцарських школах є запропонування різних варіантів навчання: за швейцарською федеральною програмою *Matura*, німецькою програмою середньої школи *Abitur*, французькою *Baccalaureat*, італійською *Maturita*, британською з отриманням сертифікату про середню освіту *General Certificate of Secondary Education*, американською *High School Certificate* та за універсальною шкільною програмою *Міжнародний бакалавріат (IB - International Baccalaureate)*, яка була розроблена саме в Швейцарії в 1968 році, поєднавши найкращі здобутки програм середньої школи різних країн світу. Навчальні заклади відповідних країн світу визнають атестати про закінчення школи, отримані у Швейцарії, еквівалентними національним, а диплом *IB* надає можливість продовжити освіту в провідних університетах світу.

Розглянемо детально універсальну програму *Міжнародний бакалавріат*. Сьогодні *IBO* пропонує три послідовних програми міжнародної освіти з наданням відповідного сертифікату (за умови позитивного про-

ходження екзаменаційних випробувань):

1. Програма початкової школи (*PYP - Primary Years Programme*) для дітей 3-12 років з'явилась в 1997 році. Визначною рисою цієї програми є шість взаємопов'язаних груп питань, які є важливими для кожної людини і усвідомлення яких дозволяє дитині відповісти на запитання: хто ми є; де ми знаходимось у просторі і часі; як виразити себе; як функціонує світ; як організувати свою діяльність; як жити на одній планеті. Отже, розвиток особистості дитини є головною метою цієї програми.

2. Програма середньої школи (*MYP - Middle Years Programme*) для учнів 11-16 років з'явилась в 1994 році. Концепція цієї програми базується на трьох принципах: міжкультурна обізнаність, цілісне навчання та спілкування. Предмети цієї програми об'єднані у 8 груп: студенти вивчають рідну мову, другу мову, гуманітарні науки, природничі науки, математику, образотворче мистецтво, фізичне виховання та технології. Протягом останнього року навчання студенти мають виконати індивідуальні проекти з метою демонстрації знань та умінь, отриманих під час навчання за цією програмою. За певних обставин школи можуть пропонувати навчання за цією програмою будь-якою мовою, хоча зазвичай мовами навчання є мови міжнародного спілкування - англійська, французька та іспанська.

3. Програма старшої школи (*DP - Diploma Programme*) для студентів 16-19 років є цілеспрямованою підготовкою студентів до навчання у вищих закладах освіти. Курікулум цієї програми представлений шістьма групами предметів: 1) рідна мова; 2) друга мова та література (великий вибір, навіть грецька та латинська); 3) людина та суспільство (охоплює 8 предметів - бізнес та управління, економіка, географія, історія, інформаційні технології у глобальному суспільстві, філософія, психологія, соціальна та культурна антропологія); 4) природничі науки (біологія, хімія, фізика, екологічні системи та суспільства); 5) математика і комп'ютерна наука; 6) факультативні предмети (кіно, музика, театр, образотворче мистецтво).

За цією програмою студенти вивчають обов'язково шість предметів, які вони обирають за бажанням, по одному з п'яти груп на поглибленому (240

навчальних годин) або стандартному (150 навчальних годин) рівні. Шостим предметом може бути предмет з шостої групи, або студент може обрати ще один будь-який предмет з груп 1-5. Також програма включає три важливих курси, які обов'язково проходять студенти:

- написання розгорнутого есе (*the extended essay*) про самостійне дослідження з обраної теми (мінімальний об'єм - 4 000 слів);
- теорія пізнання (*theory of knowledge*) - курс, в якому поєднані різні дисципліни, де студентів навчають способам пізнання всього нового та самонавчання;
- креативність, діяльність, служіння суспільству (*creativity, action, service*) - все, що виходить за рамки шкільних предметів.

Отже, головна мета цієї програми - навчити студентів критичному мисленню, розвинути навички дослідницької діяльності та сприяти міжкультурному розумінню.

Сьогодні за програмами *IB* навчаються 940,000 студентів у 3,255 школах в 141 країні світу. У Швейцарії 38 шкіл проводять навчання за програмою *IB*, в основному за програмою старшої школи. Але необхідно підкреслити, що за програмою *IB* сьогодні можна навчатися і в Україні: на офіційному сайті *IBO* зазначені *Печерська Міжнародна Школа (Київ)*, де можна навчатися за трьома програмами *IB*, та *Київська Міжнародна Школа* - навчання за Програмою старшої школи [9].

Окрім програми *IB*, як було зазначено вище, школи-пансіони Швейцарії надають можливість навчатись за однією з двох-трьох програм середньої школи. Наприклад, у *Коледжі дю Леман* наявні англо-американська та швейцарсько-французька секції, а міжнародна школа *Інститут Розенберга* пропонує відразу п'ять програм навчання - німецьку, британську, американську, італійську та швейцарську, саме тому основною задачею педагогів цієї школи є «педагогічний супровід учнів, що потрапили в міжнародне середовище, створення умов для отримання ними нових імпульсів в атмосфері захищеності» [10]. Отже, визначною рисою академічних програм в таких школах є індивідуальний підхід до кожного студента, створення

атмосфери зацікавленості процесом навчання, сприяння розкриттю сутності особистості та розвиткові індивідуальних здібностей учнів. Важливо, що викладачами міжнародних центрів є кваліфіковані спеціалісти - носії мови, які мають високу кваліфікацію та багатий досвід роботи з дітьми з різних країн. Як результат, обравши будь-яку програму навчання, учні здобувають високоякісну середню освіту.

Особливу увагу необхідно звернути на комфортабельні умови проживання та навчання у школах-пансіонах Швейцарії. Більшість з них знаходяться у гірських курортах чи мальовничих містах. У кімнатах з усіма зручностями живуть по одному, по два або по три учні згідно віку та статі. Діти багато часу проводять на свіжому повітрі. Велика увага в школах приділяється заняттям спортом - тенісом, гольфом, плаванням, верховою їздою, водними лижами, віндсерфінгом, гірськими лижами, гірським велосипедом, плаванням, атлетикою, футболом, баскетболом, волейболом та ін. Окрім спортивних секцій, при школах існують різні гуртки та клуби, де учні можуть займатись музикою, балетом, танцями, живописом, фотографією тощо. У *Коледжі Дю Леман* навіть існує студентська ООН.

Завдяки полікультурності і мультилінгвізму, швейцарські школи пропонують мовні курси та канікулярні програми. Однією з найвідоміших мовних шкіл є *Коледж Леманія (Lemania College, Лозанна)* для підлітків від 15 років, яка пропонує курси навчання протягом цілого року. Програма загальної англійської або французької складає 25-35 уроків на тиждень, або комбіноване вивчення двох мов. У зимовий період учні мають можливість поєднати навчання з зимовими видами спорту (лижі, сноуборд, ковзани), влітку - з водними та командними видами спорту [7]. На базі майже всіх шкіл влітку та взимку відчиняють двері міжнародні табори, де навчання іноземним мовам - англійській, французькій, німецькій або іспанській поєднується з активним відпочинком. Мовні курси розраховані для дітей 8-18 років. За результатами тестування, яке відбувається одразу, як тільки студенти приїждять до табору, їх розподіляють на групи згідно рівня володіння мовою. Зазвичай мовний тренінг становить 15-20 уроків на тиждень (наприклад, у літніх таборах шкіл

Брілянмонт та *Еглон*). Особливістю міжнародних таборів є те, що опанування або вдосконалення мови відбувається у поєднанні зі спортивними заходами та культурно-розважальною програмою. У деяких таборах є своя спортивна специфіка. Так, наприклад, *Міжнародна школа От-Лак (Haut-Lac International)* пропонує мовний курс (англійська, французька або німецька) плюс гірські лижі (12 уроків на тиждень) [8], *Альпійський Ліцей Цуоз (Lyceum Alpinum Zuoz)* поєднує мовний тренінг з німецької або англійської з навчанням у юнацькій Школі гольфу, а школа *TASIC* - опанування англійської, італійської та французької поряд з програмою італійського професійного футбольного клубу «Мілан».

У Швейцарії існують особливі школи - пансіони шляхетних дівчат (приватні коледжі для дівчат, які готують справжніх леді для світського життя). Сьогодні відомими на весь світ є швейцарські школи *Сюрваль Монт Флері (Surval Mont-Fleuri)* та *Інститут Вілла П'єрфе (Institut Villa Pierrefeu)*, де концепція навчання дівчат відповідає вимогам сучасного світу [13; 14]. Так, у школі *Сюрваль Монт Флері*, окрім традиційного навчання правилам поведінки у суспільстві, веденню домашнього господарства, догляду за дітьми тощо, пропонується програма протоколу та етикету, мовна підготовка з англійської, французької, німецької, іспанської, італійської та російської мов, та навіть програма навчання з бізнесу та управління з отриманням диплому ВВА (*Bachelor in Business Administration* - бакалавр ділового адміністрування). Важлива увага приділяється заняттям спортом, особливо його водним видам, а також пропонуються різноманітні екскурсійні програми.

Отже, визначними рисами приватних шкіл-пансіонів у Швейцарії є орієнтація на іноземних учнів; розташування шкіл у чудовому альпійському ландшафті; комфортні умови для проживання; багатий вибір академічних програм; найсучасніше навчальне обладнання; поєднання навчальних занять зі спортом та духовним розвитком особистості; сімейна атмосфера (нечисленність учнів у класі, а деколи і в школі); психологічний комфорт; індивідуальний підхід до кожного студента; різноманітні мови викладаються їх носіями; полікультурна й полілінгвальна атмосфера, яка сприяє розвитку

навичок міжкультурного спілкування; занурення в європейські та світові культури і ментальності.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що швейцарські школи-пансіони мають спільну мету - забезпечення академічної успішності поряд з розвитком індивідуальних талантів дитини у мистецтві та спорті. В учнів формують загальнолюдські цінності, а також прагнуть прищепити їм любов до навчання, розвинути в них допитливість, наполегливість, ініціативність тощо. Особлива увага приділяється полікультурній освіті: швейцарські школи виховують громадян, які, отримавши позитивний досвід спілкування з особами різних національностей, стають відкритими до різноманіття культур світу.

Підтверджуючи тезу «чим більше іноземних мов вивчається, тим вищий рівень полікультурної компетентності громадян» [3, с. 323], поступово мовні школи починають з'являтися в Україні. Вони запрошують на навчання дітей будь-яких національностей, країн та віросповідань. Так, у Києві функціонує *Британська міжнародна школа*, в навчальному процесі якої гармонійно поєднано освітні програми України і Великобританії; *Київська міжнародна школа* (навчання за програмою американської середньої школи); *Німецька школа в Києві*, свідоцтва про закінчення якої визнаються як у Німеччині, так і в Україні; *Французький лицей ім. Анни Київської* - відповідно у Франції та в Україні [5].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що актуальність полікультурної освіти в контексті вимог сьогодення наразі не викликає сумніву. Залучення позитивного швейцарського досвіду та його творче використання в навчальному процесі в Україні сприятиме розвитку високоякісної освіти, який досягається завдяки створенню альтернативних шкіл, формуванню навчальних програм з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини з метою розвинення її здібностей, створенню балансу між академічним навчанням, спортивним та духовним вихованням та зануренню дитини як у мовне середовище, так і прилучення її до культур народів світу.

Література

1. Антонюк Р. І. Багатокультурність: громадянські, правові і освітянські проблеми, історичні питання і поняття етнокультурної та мовної біполярності в Україні і за кодоном: колективна монографія / Р. І. Антонюк, Л. В. Мінакова-Х.: Скорпіон, 2008. - 204 с.
2. Кремень В. Г. Модернізація освіти - важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України [Електронний ресурс] / Василь Григорович Кремень // Вісник НАН України. - 2001. - № 3. - Режим доступу до журналу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2001-03/7.htm>
3. Лещенко М. П. Сучасна міжнародна педагогічна реальність / Марія Петрівна Лещенко // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український / українсько-польський щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. - Ченстохова - Київ: Вид-во Академії ім. Я. Длугоша у Ченстохові, 2008. - С. 321-326.
4. Ферьер, Адольф // Большая советская энциклопедия / гл. ред. А.М. Прохоров. - М.: Советская энциклопедия, 1977. - Т. 27. - С. 322.
5. Щорс Ю. Где бы поучиться / Ю.Щорс // Аргументы и факты в Украине. - 2009. - № 12. - С. 20.
6. Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Наталія Володимирівна Якса. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. - 312 с.
7. Ecole Lemania [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lemania.com/>
8. The Haut-Lac International Bilingual School [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.haut-lac.ch/>
9. International Baccalaureate Organization [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibo.org/>
10. Institut auf dem Rosenberg [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.instrosenberg.ch>

11. Institut Le Rosey [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://www.rosey.ch>
12. Institut Monte Rosa [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://www.monterosa.ch>
13. Institut Villa Pierrefeu [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://www.ivpworld.com/en/default.asp>
14. Surval Mont-Fleuri [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://www.surval.ch/>
15. Swiss Learning: Boarding Schools [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.swisslearning.com/Schools/index.php>
16. Swissworld. The official Switzerland information portal [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.swissworld.org/en/>